

Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΕΟ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΠΛΑΝΗΤΙΚΟ ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟ (του Γιάννη Ζήση)

✘ Μπορούμε να απλουστεύσουμε την εικόνα και τις οπτικές συντεταγμένες των κρίσεων του 21^{ου} αιώνα κάνοντας λόγο στα ακόλουθα τρία σημεία:

1. Το Οικονομικό Πεδίο αναδεικνύεται σε καθολικά κυρίαρχο και καταλυτικό για όλα τα ζητήματα και τα πεδία. Είναι το πεδίο συγχώνευσης, προσέγγισης και λύσης όλων των λογαριασμών και των δυναμικών, οντοτήτων, σχέσεων και τομέων.

2. Δεν είναι επαρκής καμία μονοδιάστατη οικονομική προσέγγιση ακόμη και για την ίδια την οικονομία. Απαιτείται σύνθεση, ολιστικότητα και φασματικός ή ακτινικός πλουραλισμός που θα αναδείξει τους φασματικούς συντονισμούς και συγχρονισμούς όπως π.χ. μεταξύ πολιτικής και οικονομίας.

Η ίδια η οικονομία αναδεικνύεται έτσι ως ανθρωπολογικό, περιβαλλοντικό και πλανητικό πεδίο που απαιτεί νέες φασματικές συνδρομές για να διαυγασθεί και να ρυθμιστεί δημιουργικά εξελικτικά.

3. Αναδεικνύεται ξανά ο καθοριστικός ρόλος του ανθρώπινου παράγοντα και της πλανητικής του ευθύνης, αναφοράς και προοπτικής, μέσα από τη δυναμική τόσο της μικρής, όσο και της μεγάλης κλίμακας των φαινομένων.

Αναδεικνύεται λοιπόν η ανάγκη και το καθοριστικό πεδίο - για **ένα νέο θεμελιώδη ανθρωπολογικό και πλανητικό αναστοχασμό και ανασχεδιασμό**— ως ένα πεδίο νέας τροπικότητας, κοσμοθεώρησης, βιωματικής και κοινωνικής συγκρότησης.

Αυτή είναι η βασική Τριαδικότητα για το ανακαινιστικό πλαίσιο

μιας ουσιαστικά νέας εποχής όπου οι διπολικότητες και οι δυαδικότητες εσωτερικότητας και πλανητικής διάστασης στον άνθρωπο και τα συστήματα οργάνωσης, μικρής και μεγάλης κλίμακας έρχονται σε ευθεία σχέση, επικοινωνία και συνέργεια. Ατομικότητα και Ολότητα έρχονται σε σύνθεση μέσα από την ανοικτή δυναμική της ομαδικότητας και της κοινωνίας.

Συνείδηση και Σύστημα αλληλενεργούν με αμεσότητα μέσα από τον Φασματικό ή Ακτινικό και τομεακό τους πλουραλισμό και μέσα από την ενορατική δημιουργική έμπνευση και φαντασία, όπως και από την οργανωτική και ερμηνευτική δύναμη της νόησης.

Η Πλανητική Ένταση απαιτεί μια νέα πνευματική εσωτερικότητα και ομαδικότητα για την εξισορρόπηση της δυναμικής και για την επαναρρύθμιση των συστημάτων και των καταστάσεων.

Ας δούμε όμως τις μέχρι τώρα βασικές τάσεις, ρεύματα και εξελίξεις εξισορρόπησης της δυναμικής της νεωτερικότητας που κινείται με βασικούς άξονες την οικονομία και την επιστήμη των τεχνολογικών ανακαλύψεων, που ασκεί μια πατερναλιστική δυναμική καθοριστική στις ανθρώπινες σχέσεις και τον πολιτισμό.

Στη διάρκεια των τελευταίων δύο αιώνων υπήρξαν πνευματικά και κοινωνικά κινήματα συμπληρωματικά στους κύριους άξονες της νεωτερικότητας που συνδέθηκε καθοριστικά με την τεχνολογικοποίηση της παραγωγής και την αγορά.

Ο κύριος χαρακτήρας αυτών των ρευμάτων ήταν βασισμένος στην ανάγκη να ανακτηθεί η αίσθηση και το επίκεντρο του όντος και των αναφορών στον άνθρωπο, το πνεύμα, τη ζωή και την υπερβατικότητα του κόσμου ή του σύμπαντος.

Η τεχνολογική επιστήμη ανέδειξε τον υλισμό, τη μηχανιστική θεώρηση του όντος, της φύσης και του κόσμου. Ακόμη και οι βιολογικές επιστήμες αρθρώθηκαν σε αυτό το μοτίβο.

Αναδύθηκε έτσι ένας βαθύς μηδενισμός, με συνακόλουθη την αίσθηση ματαιότητας άσκοπου στη ζωή, τη φύση τον εαυτό και τον

κόσμο. Αυτή η βαθύτερη νοησιαρχική αίσθηση ανυπαρξίας προκάλεσε κατάρρευση στην Καρτεσιανή υπαρξιακή συμπερασματική, όπως και στην Καντιανή κατηγορική αυτοαναφορικότητα. Ουσιαστικά η ρασιοναλιστική οντολογία και ο ρασιοναλιστικός ανθρωπισμός κατέρρεε.

Το πολυσχιζοειδές πεδίο της νεωτερικότητας

Υπήρξαν όμως παράλληλα και άλλοι πολιτισμικοί συστημικοί και ψυχολογικοί συντελεστές που καθιστούσαν κοσμοθεωρητικά και ανθρωπολογικά το πεδίο της νεωτερικότητας πολυσχιζοειδές:

Πρώτον, υπήρχαν θεσμικές δομές ισχύος, συμφερόντων, εξουσίας και ταυτοποίησης που μόχλευαν οικονομικά, θεσμικά και πολιτισμικά τις νέες δυνατότητες χωρίς «υπαρξιακές ανησυχίες».

Δεύτερον, υπήρχαν αυτοί που ήταν θύματα εκμετάλλευσης και που επίσης κυριαρχούντο από επιθυμία για το μέρισμα της νεωτερικότητας και ανέβαλλαν τα ζητήματα της πνευματικής και υπαρξιακής ασφάλειας ή ανησυχίας.

Τρίτον, υπήρχαν δυνάμεις πολιτισμικής και θεσμικής παγίωσης και φονταμενταλισμού, όπως οι θρησκείες θεμελιωδώς αντίθετες στον ολοκληρωτικό χαρακτήρα της νεωτερικότητας που ακύρωνε τη δική τους κυριαρχία η παγίωση του.

Τέταρτον, μια μειοψηφία στοχαστών απ' όλους τους χώρους κι από την ίδια την επιστήμη και τον χώρο της τεχνολογικής ανακάλυψης αναζητούσε γενικές κι ειδικές εναλλακτικές προσεγγίσεις μ' ένα μεγάλο εύρος φάσματος.

Στις δύο πρώτες κατηγορίες αναπτύχθηκε η πολιτική και οικονομική αντιπαράθεση μεταξύ του Κεφαλαίου και της Εργασίας μέσα από μια ιδεολογικοπολιτική σύγκρουση συναφή με τις οικονομικές εξελίξεις με κύρια ανθρώπινη δυναμική αυτής της επιθυμίας χωρίς ολοκλήρωση στοχαστική.

Η τρίτη κατηγορία κατ' ουσίαν ήταν και αυτή σχιζοειδής τόσο φασματικά (θρησκείες, έθνη κ.λ.π.) όσο και προδιαθετικά.

Υπήρχαν δηλαδή θρησκευτικές κοινότητες προσανατολισμένες διαφοροποιημένα, π.χ. στον οικονομικό τομέα άλλες καπιταλιστικά και ατομοκεντρικά και άλλες εργασιακά και κοινοτικά.

Άλλες κοινότητες ήταν πιο προοδευτικές και διαλλακτικές και άλλες πιο συντηρητικές. Αν προσθέσουμε και τις ιεραρχικές ηγεσίες τους αναδεικνύεται και άλλη οπτική διαφοροποίηση.

Τα ανάλογα ίσχυαν για τις εθνικές παραδόσεις και πολιτικές όπου και οι συγκυρίες συνεργούσαν και διασυνδεόντουσαν οργανικά και με το πεδίο των θεσμικών εξελίξεων της οικονομίας και της πολιτικής. Η κλιμάκωση των διαθέσεων και των μέσων σύγκρουσης και εξουσίας προσέθετε διαφορετική δυναμική κάθε φορά.

Έτσι, η ταυτοποίηση και η επιθυμία κυριαρχούσαν στην εσωτερική διάσταση των ανθρώπων ως ψυχολογικό υπόβαθρο και εποικοδόμημα. Το αμιγές νοητικό ζήτημα της νεωτερικότητας δεν ετίθετο ψυχολογικά.

Μόνο από στοχαστές όπως ο **Σέλλινγκ** υπήρξαν αδρές αντιδράσεις να διαγνωσθούν.

Άλλοι διανοούμενοι όπως ο **Φίχτε** -παρά την αυτογνωσιακή φιλοσοφία του- κινούνται τυφλά σε τέτοια μαζικά κύματα με αστόχαστες θέσεις.

Λίγοι, όπως ο **Καρλάυλ**, διαισθάνονται το βάθος της αυτοκαταστροφικότητας του πολιτισμού και την ιστορική απειλή.

Άλλοι, όπως ο **Σανταγιάνα**, προσπαθούν να προτείνουν ήπιες εναλλακτικές προσεγγίσεις με χαμηλής έντασης και συστημικότητας λόγο.

Μερικοί, όπως ο **Ουίτμαν**, θωρούν τα πάντα ως έπος και πάνθεο.

Όταν έγινε ο πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος τότε άρχισαν δραστικές αναθεωρήσεις της ιστορικής οπτικής και μια από τις πιο επιγραμματικές ήταν του Πωλ Βαλερύ.

Εν τω μεταξύ έγιναν μεγάλα ιστορικά γεγονότα που δρομολογούσαν ιστορικά την νεωτερικότητα:

Ανάμεσα τους τα κυριότερα, μετά την Αμερικανική και κυρίως τη Γαλλική Επανάσταση, ήταν οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι, η συγκρότηση της Γερμάνιας Συμμαχίας, οι Εθνικοαπελευθερωτικές Επαναστάσεις, η επέκταση των ΗΠΑ και ο Αμερικανικός Εμφύλιος, οι Πρωσικοί Πόλεμοι και ο σχηματισμός του Α' Ράιχ, οι αποικιακές επεκτάσεις και η τελική παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως και τα πρώτα Μπολιβαρικά κινήματα στη Λατινική Αμερική. Η εύθραυστη ισορροπία των Μεγάλων Δυνάμεων, μαζί με τους πολλούς καταλύτες σύγκρουσης -παρά κάποιες κοινές αποικιακές επιχειρήσεις και την έναρξη διεθνών οργανισμών όπως ο Ερυθρός Σταυρός και το Δικαστήριο της Χάγης- οδήγησε κλιμακωτά και συγκαιριακά ανταγωνιστικά στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ταυτόχρονα όμως, το Διεθνές Σοσιαλιστικό κίνημα με τρεις βασικές τάσεις:

α) τη ριζοσπαστική **επαναστατική σοσιαλιστική**

β) τη **σοσιαλδημοκρατική, κοινοβουλευτική**

γ) την **αναρχική** και ουτοπιστική είχε εδραιώσει τη θέση του υπό διαφορετική δυναμική στον Ευρωπαϊκό Χώρο.

Τα τρία αυτά ρεύματα υιοθετούσαν διαφορετική κοσμοθεωρητική στάση πέρα από τις διαφορές τους στην ιστορική στρατηγική.

Όλες οι μεταρρυθμιστικές απόπειρες ήταν κυμαινόμενες και εξαρτημένες από την κλίμακα υστέρησης:

Η μεταρρύθμιση Στολίπιν απέτυχε σε συνδυασμό με το αυταρχικό και διεφθαρμένο Τσαρικό καθεστώς. Αρχικά με την ήττα στον Ρωσοϊαπωνικό Πόλεμο κι ύστερα με τον Παγκόσμιο Πόλεμο, άρχισε η ριζική πολιτική αλλαγή της Ρωσίας σε κοινοβουλευτική βάση με τον Κερένσκι και τους Μενσεβίκους που απέτυχαν να ελέγξουν τις εξελίξεις και μετά με τους Λένιν, Τρότσκυ και τους

Μπολσεβίκους μετά μέχρι την τελική εσωτερική επικράτηση του Στάλιν. Οι εκκλησίες, πλην των «σοσιαλιστικών» κρατών, έμειναν στις θέσεις τους.

Η Κοινωνία των Εθνών που ξεκίνησε από τον Χάουζ και τα 14 σημεία του Γούντροου Ουίλσον φάνηκε σαν το ηθικό, λογικό, πολιτισμικό και θεσμικό κέρδος του παγκόσμιου φόρου αίματος. Το κέρδος αυτό όμως αναιρέθηκε άμεσα από την Συνθήκη των Βερσαλλιών παρ' όλες τις μεταγενέστερες προσπάθειες για Πανευρώπη και για πρωτοβουλίες ειρήνης από τους Μπριάν-Κέλογκ. [1]

Η πολιτική και πολιτισμική αναγέννηση που ξεκίνησε στην Τουρκία με τον Αττατούρκ και διαδόθηκε και σε άλλα σημεία, στις αραβικές και ισλαμικές κοινωνίες περιορίσθηκε γρήγορα.

Ύστερα ο Φασισμός και ο Ναζισμός ήρθαν σαν λύση στην κρίση του αστικού Κοινοβουλευτισμού, στην παρακμή των μοναρχικών καθεστώτων και στην άνοδο του Κομμουνισμού μέχρι που φτάσαμε στον 2° Παγκόσμιο Πόλεμο και στο τέλος των αποικιοκρατικών καθεστώτων, στις «Μπανανίες» και τα δορυφορικά κράτη.

Ακολούθησε το τέλος του Σοσιαλιστικού στρατοπέδου. Τελικά με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, άρχισε η ανασφαλής και θερμή Ειρήνη και οι ασύμμετροι και νεοαποικιακοί πόλεμοι της Παγκοσμιοποίησης με «νέο» ρόλο για τις θρησκείες και τους πολιτισμούς. Μαζί μ' όλα αυτά ξέσπασε η περιβαλλοντική κρίση και η κρίση της μετανάστευσης, η κρίση των αγορών και η νέα κρίση διεθνών θεσμών και ζωνών επιρροής.

Υπάρχει χώρος σ' όλα αυτά για υπαρξιακή κοσμοθεώρηση και ανθρωπολογικό αναστοχασμό και ποιος θα είναι ο ρόλος τους;

Η περίπτωση του Έντμουντ Χούσερλ

Προσεγγίζοντας την τέταρτη συνιστώσα χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί ο φιλόσοφος Έντμουντ Χούσερλ. Η κίνηση του Χούσερλ παρουσιάζει πολλά συνθετικά και κεντρικά χαρακτηριστικά:

- επιδίωξε να ανακτήσει τις οντολογικές αναφορές στην

ανθρώπινη διάσταση και οντότητα.

- ανέδειξε την αυτοαναφορικότητα της συνείδησης και του Λόγου και τόνισε την εννοιακή αμεσότητα, την ύπαρξη του Πνεύματος και την ιστορική του αποστολή.
- επιχείρησε να αναδείξει τόσο τη Φαινομενολογική Ψυχολογία όσο και τις φυσικές και λογικές επιστήμες ως υπερβατικά ολοκληρώσιμες και στην αυτοαναφορικότητα της συνείδησης.
- στο πεδίο του νου και της νόησης, επιχείρησε να αναιρέσει την εξαντικειμενικοποίηση του όντος, την αναγωγική και αναλυτική μηχανικότητά του και την απολυτοποίηση της εξωτερικότητας εννοιοκρατικά, μεθοδολογικά και εμπειρικά.

Αυτό το έκανε με εξαιρετική και αυστηρή λογική και βιωματική εννοιακή μέριμνα, χωρίς απλοϊκότητες και περιττούς ισχυρισμούς. Το εγχείρημά του ήταν στην καρδιά του προβλήματος που εθίγει από τον νοησιαρχικό ολοκληρωτισμό των φυσικών επιστημών και των εμπειρικών αναφορών. Εκεί ο Χούσσερλ ανέδειξε τη συνείδηση, το πνεύμα και τον άνθρωπο ως κυρίαρχο, ως επίκεντρο και ως πηγή της κουλτούρας. Εκεί ανέδειξε τη ζωή και την ελευθερία του Πνεύματος με οντολογική και κοσμολογική οπτική.

Αναφορές

[1] Κοινωνία των Εθνών – Βικιπαίδεια

Αυλαία Κοσμοθεωρητικής Ανασυγκρότησης και Ιστορικού Ανασχεδιασμού στον 21^ο Αιώνα

1. Το κατώφλι των κρίσεων του 21^ο αιώνα

Φωτό: Βικιπαίδεια

Ημερομηνία δημοσίευσης: 13 Ιουλίου 2011

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας